

Розділ XI Злочини проти громадської безпеки

§ 1. Поняття та види злочинів проти громадської безпеки

Безпека людини визнається в Україні однією з найвищих соціаль-них цінностей (ч. 1 ст. 3 Конституції України). Безпеці людей завдають шкоди насамперед злочини проти громадської безпеки, чим і обумов-лено їх велику суспільну небезпечність^[1].

Родовим об'єктом цих злочинів є громадська (загальна) без-пека — стан захищеності життєдіяльності людей від джерел підви-щених небезпек (злочинних об'єднань, терористів, зброї та інших смертоносних предметів), за якого забезпечується запобігання загрозам заподіяння ними шкоди.

Зокрема, злочинні організації за своєю природою застосовують або можуть застосовувати погрози або насильство, завжди готові через своїх членів або інших озброєних злочинців скористатися зброєю і, отже, залякують людей, зумовлюють почуття незахищеності, породжу-ють у населення обґрунтовану тривогу за збереженість життя, здоров'я, власності тощо.

Обов'язковою ознакою абсолютної більшості злочинів проти гро-мадської безпеки є смертоносні предмети — зброя, боеприпаси, ви-бухові речовини та пристрої, радіоактивні матеріали та інші предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення. Вони виступають як засоби (зброя) або предмети цих злочинів, що обумовлює загаль- нонебезпечний характер останніх.

Об'єктивна сторона цих злочинів полягає у суспільно небез-печному, протиправному діянні (дії або бездіяльності), що порушує громадську безпеку та створює загальну небезпеку (умови) загибе-лі людей чи настання інших тяжких наслідків або заподіює такі на-слідки.

Більшість злочинів проти громадської безпеки належать до зло-чинів із формальним складом і можуть бути вчинені лише шляхом дії, а злочини з матеріальним складом (статті 264, 267 і 270 КК) вчиню-ються шляхом як дії, так і бездіяльності.

Загибель людей означає загибель однієї або кількох осіб. Під іншими тяжкими наслідками слід розуміти заподіяння тяжкого тілесного ушкодження одній або кільком особам, середньої тяжкості двом чи більше особам, заподіяння майнової шкоди у великому або в особливо великому розмірі тощо.

Суб'єктивна сторона злочинів проти громадської безпеки з формальним складом — прямий умисел, а злочинів із матеріальним складом — необережність. В останніх злочинах можлива змішана форма вини, що передбачає умисел щодо діяння (наприклад, порушення певних правил безпеки) і необережність щодо наслідків (наприклад, стосовно загибелі людей).

Мотив і мета більшості злочинів проти громадської безпеки не є їх обов'язковими ознаками і можуть бути різними.

Суб'єктом злочинів проти громадської безпеки є, як правило, будь-яка особа, яка досягла 16, а деяких злочинів — 14 років.

Отже, злочини проти громадської безпеки — це суспільно небезпечні, передбачені КК, винні діяння (дії або бездіяльність), вчинені суб'єктами злочину, що порушують громадську (загальну) безпеку і створюють загальну небезпеку (умови) загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків або заподіюють такі наслідки.

Виходячи з послідовності злочинів, зазначених у дев'ятому розділі Особливої частини КК, усі злочини проти громадської безпеки можна поділити на три групи:

- 1) створення злочинної організації, терористичної групи та інших злочинних об'єднань, участь у них та у злочинах, що вчиняються ними чи пов'язаних із ними (статті 255-261 КК);
- 2) незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами чи радіоактивними матеріалами (статті 262-266 КК);
- 3) порушення різних правил, що забезпечують громадську безпеку (статті 267-270 КК).

§ 2. Створення злочинної організації, терористичної групи та інших злочинних об'єднань, участь у них та у злочинах, що вчиняються ними чи пов'язані з ними

Створення злочинної організації (ст. 255). Об'єктивна сторона цього злочину виявляється в таких формах: 1) створення злочинної організації для вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину; 2) керівництво такою організацією; 3) участь у ній; 4) участь у злочинах, учинюваних такою організацією; 5) організація зустрічі (сходки) представників злочинних організацій або організованих груп для розробки планів і умов спільного вчинення злочинів, матеріального забезпечення злочинної діяльності чи координації дій об'єднань злочинних організацій або організованих груп; 6) керівництво цією зустріччю (сходкою); 7) сприяння такій зустрічі (сходці).

Створення злочинної організації для вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину слід розуміти як сукупність дій з організації (формування, заснування) стійкого злочинного об'єднання для зайняття злочинною діяльністю. Зазначені дії за своїм змістом близькі до дій з організації злочину і включають підшукування співучасників, об'єднання їх зусиль, детальний розподіл між ними обов'язків, складання плану, визначення способів його виконання. Проте основною метою організатора такого угруповання є утворення стійкого об'єднання осіб для зайняття злочинною діяльністю, забезпечення зв'язку між діями всіх учасників останнього, упорядкування взаємодії його структурних частин.

Злочин є закінченим з моменту фактичного створення злочинної організації з метою вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину. Поняття злочинної організації подано у ч. 4 ст. 28 КК.

Злочинну організацію слід вважати створеною, якщо після досягнення особами згоди щодо вчинення першого тяжкого чи особливо тяжкого злочину, але до його закінчення об'єднання набуло всіх обов'язкових ознак такої організації. При цьому не має значення, передувала набуттю об'єднанням ознак злочинної організації стадія його існування як організованої групи чи зазначена організація була одразу створена як така.

Якщо перший, а також наступні злочини були вчинені до набуття об'єднанням усіх обов'язкових ознак злочинної організації, ці злочини за наявності до того підстав необхідно кваліфікувати як такі, що вчинені організованою групою.

У випадках, коли винному не вдалося створити злочинну організацію, його дії необхідно розглядати як готування до створення злочинної організації або замах на її створення і відповідно кваліфікувати за статтями 14 або 15 і 255 КК.

Керівництво злочинною організацією полягає у вчиненні сукупності дій, спрямованих на управління її функціонування як стійкого об'єднання осіб (забезпечення існування, відповідного рівня організованості, дотримання загальних правил поведінки і дисципліни; вербування нових учасників, розподіл або перерозподіл між ними функціональних обов'язків; планування конкретних злочинів і злочинної діяльності в цілому; організація заходів щодо прикриття останньої; вдосконалення структури об'єднання) та здійснення нею злочинної діяльності (визначення її мети і напрямів, конкретних завдань об'єднання, його структурних частин або окремих учасників, координація їх дій; ініціювання здійснення певного виду злочинної діяльності чи вчинення конкретних злочинів тощо).

Зазначені дії організаційного характеру можуть здійснюватись у формі віддання наказів, розпоряджень, давання доручень, проведення інструктажів, прийняття звітів про виконання тих чи інших дій, застосування заходів впливу щодо учасників злочинного об'єднання за невиконання наказів і доручень або порушення встановлених у ньому правил поведінки.

Участь у злочинній організації передбачає існування вже створеної злочинної організації. Тут ідеться про випадки, коли особа не брала участі у створенні злочинної організації, але вступила (увійшла) до злочинної організації, створеної іншими особами. Вступ особи до злочинної організації (участь у ній) означає надання цією особою згоди на участь у такому об'єднанні за умови, що вона усвідомлювала факт його існування і підтвердила певними діями реальність своїх намірів. Вступ до злочинної організації, членство в ній є закінченим злочином із тих підстав, що сам по собі цей факт означає надання злочинній організації можливості використання нового учасника згідно з її планами.

Участь у злочинах, вчинюваних злочинною організацією, має місце й тоді, коли особа не брала участі у створенні злочинної організації, не вступала до цієї організації, не була її учасником, але взяла безпосередню участь у злочині, вчиненому злочинною організацією, тобто була співвиконавцем її злочину.

Організація зустрічі (сходки) представників злочинних організацій або організованих груп для розробки планів і умов спільного вчинення злочинів, матеріального забезпечення злочинної діяльності чи координації дій об'єднань злочинних організацій або організованих груп — це залучення до зустрічі (сходки), розробка плану її підготовки і проведення, об'єднання названих осіб, їх мобілізація, спрямованість на зустріч (сходку), налагодження, упорядкування зустрічі (сходки) для успішної та ефективної злочинної

діяльності. Поняття організованої групи по-дано у ч. 3 ст. 28 КК.

Керівництво вказаною зустріччю (сходкою) — це управління зу-стріччю (сходкою) для розробки планів і умов спільного вчинення злочинів, матеріального забезпечення злочинної діяльності чи коорди-нації дій об'єднань злочинних організацій або організованих груп.

Сприяння вказаній зустрічі (сходці) — це створення відповідних умов для її здійснення, надання допомоги тощо.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони створення злочинної організації є мета вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а організації, керівництва чи сприяння зустрічі (сходці) представників злочинних організацій або організованих груп — мета розробки планів і умов спільного вчинення злочинів, матеріального забезпечення злочинної діяльності чи координації дій об'єднань злочинних організацій або організованих груп. Мотиви злочину можуть бути різними. У більшості випадків — це прагнення до наживи, матеріальної вигоди. Особа, яка створила злочинну організацію з метою вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину або яка керувала такою організацією, підлягає кримінальній відповідальності не лише за ст. 255 КК, а й, відпо-відно до ч. 1 ст. 30 КК, за всі злочини, вчинені злочинною організацією, якщо вони охоплювалися її умислом. Інші учасники злочинної організації підлягають кримінальній відповідальності за участь у ній, а також за скоєні злочинною організацією злочини, у підготовці або вчиненні яких вони брали участь. У разі скоєння окремими членами злочинної організації злочинів, які не передбачалися (не охоплювалися) цілями злочинної організації та не входили в плани її діяльності, відповідальності за ці злочини підлягають лише особи, які їх вчинили.

Злочини, скоєні у складі злочинної організації, належить самостійно кваліфікувати за відповідними нормами за сукупністю з нормою, яка передбачає відповідальність за створення такої організації, участь у ній чи у вчинюваних нею злочинах (ч. 1 ст. 255 КК).

Суб'єктом цього злочину може бути фізична особа, яка досягла 16-річного віку.

Відповідно до ч. 2 ст. 255 КК звільняється від кримінальної відповідальності особа, крім організатора чи керівника злочинної організації, за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 255 КК, якщо вона добровільно заявила про створення злочинної організації або участь у ній та активно сприяла її розкриттю. У цій нормі сформульована спеціальна підстава звільнення від кримінальної відповідальності. У зазначених випадках за наявності обставин, передбачених цією нор-мою закону, суд зобов'язаний звільнити відповідних осіб від кримінальної відповідальності. Добровільність заяви про створення злочинної організації або участь у ній означає вчинення цих дій із різних мотивів, але з власної волі та за усвідомлення об'єктивної можливості й надалі брати участь у ній.

Сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності (ст. 256 КК). Об'єктивна сторона цього злочину виражається у двох формах: 1) заздалегідь не обіцяному сприянні учасникам злочинних організацій та укритті їх злочинної діяльності шляхом надання приміщень, сховищ, транспортних засобів, інформації, документів, технічних пристроїв, грошей, цінних паперів; 2) за-здаlegідь не обіцяному вчиненні інших дій зі створення умов, які сприяють їх злочинній діяльності. Заздалегідь обіцяне вчинення цих дій утворює собою співучасть у злочині, передбаченому ст. 255 КК.

Сприяння учасникам злочинних організацій і укриття їх злочинної діяльності означає надання їм допомоги, підтримки, створення відпо-відних сприятливих умов для подальшого здійснення їх злочинної діяльності та її приховування.

Здійснення інших дій зі створення умов, які сприяють злочинній діяльності учасників злочинних організацій, означає підготовку і за-безпечення можливості злочинної діяльності учасників злочинних організацій. Якщо сприяння учасникам злочинних організацій і укриття їх злочинної діяльності здійснюється способом, який сам по собі має ознаки іншого складу злочину, вчинене підлягає кваліфікації за сукупністю злочинів. Сприяння учасникам злочинних організацій у їх злочинній діяльності та укриття винним здобутих учасниками злочинних організацій предметів, зберігання яких карається саме по собі, підлягає кваліфікації за сукупністю злочинів (наприклад, зберігання вибухових речовин).

Злочин вважається закінченим з моменту вчинення хоча б однієї з указаних дій. Для кваліфікації цього злочину як закінченого не має значення, чи вдалося винному сприяти учасникам злочинної організації та укрити їх злочинну діяльність. Достатньо встановити, що дію було спрямовано на здійснення такого сприяння.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом. Особа усвідомлює, що вона надає заздалегідь не обіцяне сприяння учасникам злочинних організацій та укриває їх злочинну діяльність, і бажає цього. Якщо ж здійснення цих дій було обіцяно до або під час вчинення злочину, тобто до моменту вчинення учасниками злочинної організації тяжкого чи особливо тяжкого злочину або до його закінчення, такі дії розглядаються як співучасть у вчиненні цього злочину у вигляді пособництва. При цьому, якщо особа більш або менш постійно, систематично сприяє злочинній діяльності учасників злочинної організації та укриває її, то пособництво переростає в участь у злочинній організації. Тому про сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності можна говорити лише у разі заздалегідь не обіцяного, не постійного сприяння, а тимчасового разо-вого зв'язку зі злочинною організацією (наприклад, приховування без попередньої домовленості майна, здобутого злочинною організацією шляхом вчинення нею особливо тяжкого злочину).

Мотив і мета можуть бути різними і не є обов'язковими ознаками складу цього злочину.

Суб'єкт злочину: за ч. 1 ст. 256 КК — будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку, за ч. 2 цієї статті — тільки службова особа або особа, яка вчинила злочин, передбачений ст. 256, повторно (ч. 1 ст. 32 КК).

Бандитизм (ст. 257 КК). Відповідно до ст. 257 КК, бандитизм — це організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб, а також участь у такій банді або у вчинюваному нею нападі.

Обов'язковими ознаками банди є: 1) наявність у ній кількох (трьох і більше) суб'єктів злочину; 2) стійкість; 3) озброєність; 4) загальна мета учасників угруповання — вчинення нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб; 5) спосіб вчинення злочину — напад на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб.

Стойкість як ознака банди має місце лише у разі, якщо її створено для зайняття злочинною діяльністю, вчинення, як правило, не одного, а кількох нападів. В окремих випадках банду може бути створено для одного, але особливо небезпечного нападу, що потребує особливої підготовки. Наприклад, для нападу на банк, поштовий потяг тощо. Про стійкість банди можуть свідчити стабільність її складу та організаційних структур, згуртованість її членів, постійність форм і методів злочинної діяльності тощо.

Озброєність банди означає озброєність її учасників або хоча б одного з них (в останньому випадку інші учасники мають знати про цей усвідомлюваний можливість застосування зброї під час нападів). При цьому учасники банди могли озброїтись як до створення банди, так і в процесі її організації. Дії, які полягають у незаконному заволодінні вогнепальною зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами, вибуховими пристроями, їх придбанні, виготовленні, ремонті, або в незаконному заволодінні радіоактивними матеріалами чи їх придбанні, або у виготовленні, ремонті холодної зброї, вчинені з метою організації банди, а також аналогічні дії учасників уже існуючої банди чи збут останніми зазначених предметів належить кваліфікувати за сукупністю злочинів, передбачених статтями 257, 262 або ч. 1 чи ч. 2 ст. 263 КК.

Дії ж учасників банди, пов'язані з незаконним носінням, зберіганням, ремонтом та передачею (один одному) предметів, якими вона озброєна, є складовими елементами бандитизму і додаткової кваліфікації за ст. 263 КК не потребують. Саме озброєність для нападів у поєднанні зі стійкістю та іншими ознаками й утворює ту міру суспільної небезпечності, яка характеризує банду. Під зброєю розуміють пристрої, прилади та інші предмети, конструктивно призначені та технічно придатні для ураження живої чи іншої цілі, тобто зброя у вузькому, власному значенні слова. Зброя може бути вогнепальною, холодною, вибуховою тощо. У випадках, коли для вирішення питання про належність відповідних предметів до зброї, а також питання про їх придатність до використання за цільовим призначенням потрібні спеціальні знання, у справі необхідно призначити експертизу, яку слід проводити у відповідних експертних

установах. Для вирішення лише другого питання достатньо участі спеціаліста. Якщо зброя є лише в одного члена банди, необхідно, щоб інші учасники знали про неї та розуміли, що вона може бути використана під час нападу. Тобто для відповідальності за бандитизм достатньо того, що зброя була у розпорядженні банди і могла бути використана.

Банда створюється з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб. Нападом озброєної банди є дії, спрямовані на досягнення злочинного результату шляхом застосування насильства до потерпілого чи створення загрози його застосування. Такий напад вважається здійсненим і в тих випадках, коли члени банди не застосовували зброї, яка перебувала в їх розпорядженні. Отже, бандою необхідно визнавати озброєну організовану групу або злочинну організацію, яка попередньо створена з метою вчинення кількох нападів на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб або одного такого нападу, що потребує ретельної довготривалої підготовки.

Банду слід вважати створеною з моменту досягнення її учасниками згоди щодо вчинення першого нападу за наявності планів щодо по-дальшої спільної злочинної діяльності такого ж характеру та за умови, що об'єднання набуло всіх обов'язкових ознак банди. При цьому не має значення, передувала створенню банди стадія існування об'єднання як організованої групи або злочинної організації чи банда одразу була створена як така. Якщо перший, а також наступні злочини були вчинені до набуття об'єднанням усіх обов'язкових ознак банди, ці злочини за наявності до того підстав необхідно визнавати такими, що скоєні організованою групою чи злочинною організацією.

Об'єктивна сторона бандитизму може виражатися в трьох формах: 1) організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб; 2) участь у такій банді; 3) участь у вчинюваному бандою нападі. Для складу бандитизму достатньо вчинення хоча б однієї з цих дій.

Організація озброєної банди з метою нападу на підприємства, установи, організації чи на окремих осіб — це створення озброєної організованої групи чи озброєної злочинної організації для відповідного нападу. Організація такого об'єднання утворює склад бандитизму незалежно від того, чи встигли його учасники здійснити хоча б один із намічених нападів.

Оскільки ст. 257 КК передбачено відповідальність за організацію банди, а не за організаційну діяльність щодо її створення, дії обвинувачених можна кваліфікувати як закінчений бандитизм лише у випадках, коли банду дійсно було організовано. Організаційна ж діяльність, яка не дала такого результату, може розцінюватись як замах на бандитизм.

Участь в озброєній банді слід розуміти не тільки як безпосереднє здійснення нападів, а й як сам факт вступу особи до неї чи вчинення будь-яких дій, спрямованих на створення сприятливих умов для її функціонування (надання транспорту, приміщень, здійснення фінансування та матеріально-технічного забезпечення, постачання зброї, підшукування об'єктів для нападу, зберігання зброї, злочинно набутого майна, коштів тощо). Проте в будь-якому разі участь у банді (як форма бандитизму) обов'язково передбачає

членство особи в цьому об'єднанні, яке набувається шляхом вступу до останнього. Вчинення зазначених дій особою, яка не є учасником банди, належить розцінювати як пособництво у бандитизмі.

Вступ особи до організованої групи чи злочинної організації (участь у ній) означає надання цією особою згоди на участь у такому об'єднанні за умови, що вона усвідомлювала факт його існування і підтвердила певними діями реальність своїх намірів.

Участь у вчинюваному озброєною бандою нападі буде у разі, коли члени банди або інша особа, не член банди, разом із членами банди спільно братимуть безпосередню участь у вчинюваному бан-дою нападі, тобто є його співвиконавцями. Участь може виявитися у різних діях: придушення опору потерпілого, забезпечення безпеки нападаючих бандитів та інші дії з надання допомоги банді під час вчинення нею нападу. Для відповідальності за ст. 257 КК необ-хідно, щоб особа, яка не є членом банди, взяла участь спільно з бан-дитами саме в бандитському нападі. Якщо мала місце участь спіль-но з бандитами в іншому діянні (не в нападі), то склад бандитизму виключається.

Участь у вчинюваному бандою нападі може брати й особа, яка не входить до її складу. Проте дії такої особи можуть кваліфікувати за ст. 257 КК тільки в тому разі, коли вона усвідомлювала, що є учасником нападу, який вчинює банда. Якщо ж зазначена особа не брала безпо-средньої участі у нападі, а лише якимось чином сприяла його вчинен-ню, її дії слід вважати пособництвом.

Суб'єктивна сторона бандитизму характеризується виною у фор-мі прямого умислу. Особи, які не були учасниками банди і не усвідом-лювали факту її існування, але в будь-який спосіб сприяли вчиненню нею нападу, несуть відповідальність за злочин, що охоплювався їх умислом. Бандитизм може вчинятися з метою викрадення людей, за-хоплення заручників, убивств, зґвалтувань, заволодіння майном, зни-щення чи пошкодження майна, звільнення винних з-під варти, вчинен-ня хуліганства тощо.

Суб'єкт бандитизму — будь-яка особа, яка досягла 14-річного віку. Оскільки законом встановлено відповідальність за сам факт організа-ції банди, то особа, яка була одним із її організаторів, визнається ви-конавцем злочину, передбаченого ст. 257 КК, навіть якщо вона в по-дальшому не брала участі в діяльності банди.

Поняття бандитизму не передбачає ні якихось конкретних цілей вчинюваних бандою нападів як обов'язкової ознаки складу злочину, ні відповідальності за вчинення її членами під час нападу злочинних ді-янь, які утворюють самостійні склади злочинів (окрім відповідальнос-ті за організацію банди, участь у ній та у вчинюваних нею нападах). Тому в таких випадках, згідно зі ст. 33 КК, за сукупності злочинів кожен із них підлягає кваліфікації за відповідною статтею або частиною статті Особливої частини КК.

Терористичний акт (ст. 258 КК). Терористичний акт (від лат. terror — страх, жах) є одним із найнебезпечніших злочинів проти громадської безпеки.

Об'єктивна сторона злочину виражається у двох формах: 1) застосуванні зброї, вчиненні вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків; 2) погрозі вчинення зазначених дій.

Під застосуванням зброї слід розуміти використання її вражаючих властивостей проти життя, здоров'я майна чи довкілля. Поняття вибуху, підпалу розглянуто при аналізі складу диверсії (ст. 113 КК). До інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків, можна віднести застосування отруйних речовин, затоплення, обвали, каменепади, зруйнування будівель, споруд, доріг, засобів зв'язку, пошкодження нафтових родовищ, систем життєзабезпечення тощо. Для складу закінченого злочину достатньо вчинення будь-якої із зазначених дій.

Погроза вчинення зазначених загальнонебезпечних дій передбачає доведення до відома органів державної влади чи місцевого самоврядування, службових осіб, об'єднань громадян, юридичних або фізичних осіб умислу винного вчинити зазначені дії. З моменту такої погрози терористичний акт вважається закінченим злочином. Погроза може бути виражена як безпосередньо, так і опосередковано, як відкрито, публічно, так і анонімно, усно чи письмово тощо.

Із суб'єктивної сторони терористичний акт може бути вчинений лише з прямим умислом. При погрозі не має значення, чи справді винний мав умисел привести її до виконання. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони терористичного акту є наявність мети: 1) порушення громадської безпеки; 2) залякування населення; 3) провокація воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення; 4) вплив на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами; 5) привертання уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів винного (терориста).

Суб'єктом терористичного акту може бути будь-яка особа, яка досягла 14-річного віку.

Частина 2 ст. 258 КК передбачає відповідальність за терористичний акт, вчинений: 1) повторно (ч. 1 ст. 32 КК); 2) за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 28 КК); 3) із заподіянням значної майнової шкоди чи інших тяжких наслідків. Якщо дії, передбачені частиною 1 або 2 цієї статті, призвели до загибелі людини, винний відповідає за ч. 3 ст. 258 КК.

Втягнення у вчинення терористичного акту (ст. 258¹ КК). Об'єктивна сторона втягнення у вчинення терористичного акту виражається у двох формах: 1) втягнення особи у вчинення терористичного акту; 2) примушування до вчинення терористичного акту з використанням обману, шантажу, уразливого стану особи або із застосуванням чи погрозою застосування насильства.

Поняття терористичного акту визначено у ст. 258 КК.

При втягненні у вчинення терористичного акту винний скоює ті чи інші дії щодо фізичного або психічного впливу на особу, щоб схилити її до вчинення терористичного акту, викликати у неї прагнення взяти участь у вчиненні терористичного акту. Способи втягнення особи у вчинення терористичного акту можуть бути різними.

Примушування до вчинення терористичного акту означає вимагання від іншої особи незалежно від її волі, бажання вчинення чи участі у вчиненні терористичного акту.

Примушування до вчинення терористичного акту здійснюється з використанням обману, шантажу, уразливого стану особи або із застосуванням чи погрозою застосування насильства. Поняття уразливого стану особи передбачено у примітці 2 до ст. 149 КК, а способи вчинення злочину висвітлені у попередніх розділах підручника.

Злочин є закінченим з моменту здійснення дії щодо втягнення у вчинення терористичного акту чи примушування до його вчинення незалежно від того, чи вдалося винному відповідно втягнути особу у вчинення терористичного акту чи примусити до його вчинення. У разі, коли втягнення у вчинення терористичного акту або примушування до вчинення терористичного акту супроводжувалося вчиненням іншого більш тяжкого злочину, дії винного необхідно кваліфікувати за сукупністю злочинів.

При втягненні (примушуванні) особи до вчинення конкретного терористичного акту дії винного мають кваліфікуватися за ст. 258¹ КК і за вчинений разом з нею терористичний акт, тобто за ст. 258 КК.

Дії ж винного, який, не будучи співвиконавцем терористичного акту, втягнув у нього особу, кваліфікуються за ст. 258¹ КК та за відповідною частиною ст. 27 КК (залежно від виду співучасника) і ст. 258 КК.

Коли особа, втягнута у вчинення конкретного терористичного акту, добровільно відмовилася від учинення терористичного акту або не закінчила його (вчинила готування чи замах), винний (втягувач) несе відповідальність за ст. 258¹ КК за втягнення у вчинення терористичного акту і за співучасть у незакінченому терористичному акті.

Якщо особа, яку втягували у вчинення конкретного терористичного акту, взагалі не робила спроби його вчинити і не готувалася до цього, винний притягається до відповідальності за ст. 258¹ КК за втягнення особи до терористичного акту і за готування до терористичного акту, у вчинення якого він намагався втягнути особу.

Суб'єктивна сторона злочину передбачає прямий умисел. Мотиви і цілі можуть бути різними.

Суб'єкт злочину загальний — особа, що досягла 16-річного віку.

Кваліфікуючими ознаками даного злочину закон визнає вчинення його: 1) щодо кількох осіб; 2) повторно; 3) за попередньою змовою групою осіб; 4) службовою особою з використанням службового становища (ч. 2 ст. 258¹ КК).

Публічні заклики до вчинення терористичного акту (ст. 258² КК). Об'єктивна сторона злочину виражається у двох формах: 1) публічні заклики до вчинення терористичного акту; 2) розповсюдження, виготовлення чи зберігання для розповсюдження матеріалів з такими закликами.

Публічні заклики до вчинення терористичного акту — це прилюдне (у присутності публіки, людей) підбурювання до вчинення злочину, передбаченого ст. 258 КК.

Публічні заклики до вчинення терористичного акту становлять закінчений злочин незалежно від реакції на них осіб, до яких було звернення вчинити терористичний акт.

Публічні заклики до вчинення терористичного акту можуть мати як загальний, неконкретизований характер, так і полягати у публічно-му підбурюванні не в загальній формі до вчинення терористичного акту, а до конкретного терористичного акту. В останньому випадку все скоєне потрібно кваліфікувати за сукупністю злочинів, а саме за публічні заклики до вчинення терористичного акту і за готування до терористичного акту.

Розповсюдження матеріалів із закликами до вчинення терористичного акту означає їх поширення (роздача, передача, розсилання поштою та ін.) серед багатьох людей для ознайомлення їх з цими закликами для публічного підбурювання до вчинення терористичного акту.

Матеріали із закликами до вчинення терористичного акту — це створені для розповсюдження ті чи інші витвори на тих чи інших матеріальних носіях інформації із закликами до вчинення терористичного акту.

Виготовлення матеріалів із закликами до вчинення терористичного акту — це створення або розмноження того чи іншого витвору на тих чи інших матеріальних носіях інформації з указаними закликами для публічного підбурювання до вчинення терористичного акту.

Зберігання матеріалів із закликами до вчинення терористичного акту — це володіння цими матеріалами для подальшого їх розповсюдження з метою публічного підбурювання до вчинення терористичного акту. Зберігання матеріалів із закликами до вчинення терористичного акту без мети їх розповсюдження і підбурювання до вчинення терористичного акту не створює складу злочину.

Суб'єктивна сторона всіх видів публічних закликів до вчинення терористичного акту характеризується прямим умислом і метою підбурювання до вчинення терористичного акту. При виготовленні та зберіганні матеріалів з публічними закликами до вчинення терористичного акту необхідна мета розповсюдження цих матеріалів і підбурювання до вчинення терористичного акту. Мотиви злочину можуть бути різними.

Суб'єктом злочину може бути будь-яка особа, якій виповнилося 16 років.

У частині 2 ст. 258² КК передбачена відповідальність за публічні заклики до вчинення терористичного акту з використанням засобів масової інформації, тобто преси, радіо, телебачення та інших засобів, що мають на меті поширення відомостей, знань (наприклад, Інтернет).

Створення терористичної групи чи терористичної організації (ст. 258³ КК). Об'єктивна сторона злочину полягає в таких формах:

1) створення терористичної групи чи терористичної організації; 2) керівництво терористичною групою чи терористичною організацією;

3) участь у терористичній групі чи терористичній організації; 4) матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи або терористичної організації.

Терористична група чи терористична організація — це стійкі злочинні об'єднання, створені з метою вчинення одного чи кількох актів тероризму (терористичних злочинів).

Терористична група є видом організованої групи (ч. 3 ст. 28 КК), а терористична організація — видом злочинної організації (ч. 4 ст. 28 КК).

Під терористичною групою належить розуміти внутрішньо стійке об'єднання трьох або більше осіб, яке було попередньо утворене з метою вчинення ряду актів тероризму (терористичних злочинів) або тільки одного, який потребує ретельної довготривалої підготовки. Таку групу слід вважати утвореною з моменту досягнення її учасниками домовленості про вчинення першого злочину за наявності планів щодо подальшої спільної злочинної діяльності.

Терористична організація — це внутрішньо і зовнішньо стійке ієрархічне об'єднання декількох осіб (п'яти і більше) або двох і більше організованих груп (структурних частин), метою діяльності якого є вчинення актів тероризму (терористичних злочинів) чи тільки одного, що вимагає ретельної довготривалої підготовки, або керівництво чи координація злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої терористичної організації, так і інших терористичних груп.

Відповідно до Закону України «Про боротьбу з тероризмом» від 20 березня 2003 р. організація визнається терористичною, якщо хоч один з її структурних підрозділів здійснює терористичну діяльність з відома хоча б одного з керівників (керівних органів) усієї організації (ст. 1 Закону)¹.

Поняття «створення терористичної групи чи терористичної організації», «керівництво такою групою чи організацією», а так само

«участь у ній» аналогічні тим, що розглянуті при аналізі складів злочинів, передбачених ч. 1 ст. 255, статтями 256 і 257 КК.

Сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації (матеріальне, організаційне чи інше сприяння) означає забезпечення відповідних умов для здійснення створення або діяльності такого об'єднання.

Матеріальне сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації означає надання для вказаних цілей матеріальних засобів.

Організаційне сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації може виражатись у різноманітних діях: допомога в підшукуванні осіб для терористичного об'єднання або в підготовці і проведенні певних заходів по згуртуванню терористів, упорядкуванню, узгодженні дій тих чи інших осіб для створення або діяльності терористичної групи (терористичної організації) тощо.

Інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації — це різноманітні дії щодо забезпечення відповідних умов для створення чи діяльності терористичного об'єднання, які не охоплюються матеріальним та організаційним сприянням створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації. Наприклад, фінансування терористичних груп (терористичних організацій), приховування їх діяльності, надання або збір коштів для надання їм, озброєння та навчання терористів тощо.

У разі, коли матеріальне, організаційне чи інше сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації саме по собі утворює склад окремого злочину, дії винного необхідно додатково кваліфікувати ще й як вчинення відповідного злочину.

Створення терористичної групи (терористичної організації) або участь у ній, а так само сприяння її створенню або діяльності визнаються закінченим злочином безвідносно до того, чи розпочали її учасники вчинювати конкретні акти тероризму (терористичні злочини).

Злочини, вчинені у складі терористичної групи чи терористичної організації, належить самостійно кваліфікувати за відповідними нормами за сукупністю зі ст. 258³ КК.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом.

Обов'язковою умовою створення терористичної групи і терористичної організації, керівництва такою групою чи організацією або участі у ній є мета вчинення акту тероризму (терористичного злочину).

Мета і мотив сприяння створенню або діяльності терористичної групи чи терористичної організації можуть бути різними.

Суб'єкт злочину — будь-яка особа, якій до вчинення злочину виповнилося 16 років.

У частині 2 ст. 258³ КК сформульовано норму, в якій передбачена спеціальна підстава звільнення від кримінальної відповідальності. За наявності обставин, передбачених ч. 2 ст. 258³, суд зобов'язаний звільнити особу від кримінальної відповідальності.

Згідно з ч. 2 ст. 258³ КК для звільнення від кримінальної відповідальності за дії, передбачені ч. 1 ст. 258³ КК, необхідно, щоб особа: 1) не була організатором, керівником терористичної групи (терористичної організації); 2) добровільно повідомила правоохоронний орган про відповідну терористичну діяльність; 3) сприяла її припиненню і розкриттю злочинів, учинених у зв'язку зі створенням та діяльністю такої групи чи організації; 4) не вчинила дій, які передбачають кримінальну відповідальність за інші злочини.

Добровільність повідомлення правоохоронного органу про відповідну терористичну діяльність означає вчинення цих дій з власної волі, з різних мотивів, при усвідомленні можливості подальшого безкарного продовження вчинення злочину, передбаченого ч. 1 ст. 258³ КК.

Сприяння вчиненню терористичного акту (ст. 258⁴ КК). Об'єктивна сторона злочину виявляється у шести формах: 1) вербування особи для вчинення терористичного акту; 2) фінансування особи для вчинення терористичного акту; 3) матеріальне забезпечення особи для вчинення терористичного акту; 4) озброєння особи для вчинення терористичного акту; 5) навчання особи для вчинення терористичного акту; 6) використання особи для вчинення терористичного акту.

Вербування особи для вчинення терористичного акту — це її найом за матеріальну винагороду для вчинення терористичного акту.

Фінансування особи для вчинення терористичного акту означає забезпечення її коштами, фінансами з цією метою.

Матеріальне забезпечення особи для вчинення терористичного акту — це надання їй матеріальних засобів з цією метою.

Озброєння особи для вчинення терористичного акту — це надання їй військового спорядження, засобів (зброї, боєприпасів, вибухівки тощо) для вчинення терористичного акту.

Навчання особи для вчинення терористичного акту означає проведення з нею теоретичних або практичних занять з її підготовки для вчинення нею терористичного акту. Наприклад, поняттям вказаного «навчання» охоплюється «надання інструкцій стосовно виготовлення або використання вибухових речовин, вогнепальної чи іншої зброї або шкідливих чи небезпечних речовин або стосовно інших специфічних методів чи засобів для вчинення або сприяння вчиненню терористичного акту зі знанням того, що навички, які надаються, призначені для використання з цією метою» (ч. 1 ст. 7 Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму).

Використання особи для вчинення терористичного акту — це застосування її у вчиненні терористичного акту, наприклад використання терористів-смертників.

Злочин є закінченим з моменту вчинення будь-якої із передбачених ст. 258⁴ КК дій.

Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується прямим умислом. Обов'язковою умовою є мета — вчинення акту тероризму.

Суб'єктом злочину може бути особа, яка досягла 16-річного віку.

У частині 2 ст. 258⁴ КК передбачена відповідальність за кваліфіковані види цього злочину: сприяння вчиненню терористичного акту щодо кількох осіб або повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням свого службового становища.

Завідомо неправдиве повідомлення про загрозу безпеці громадян, знищення чи пошкодження об'єктів власності (ст. 259 КК).

Об'єктивна сторона цього злочину полягає у неправдивому повідомленні про підготовку вибуху, підпалу або інших дій, які загрожують загибеллю людей чи іншими тяжкими наслідками.

Неправдиве повідомлення — це доведення до відома будь-якій особі інформації, що не відповідає дійсності, про нібито існуючу підготовку вибуху, підпалу або інших подібних дій. Злочин вважається закінченим з моменту неправдивого повідомлення.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом, завідомістю — тобто винний знає про те, що відомості, повідомлені ним, є неправдивими.

Суб'єкт злочину — будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку.

У частині 2 ст. 259 КК передбачено відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення: а) якщо воно спричинило тяжкі наслідки або б) вчинене повторно (ч. 1 ст. 32 КК).

Створення не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань (ст. 260 КК). Об'єктивна сторона цього злочину виражається в таких формах: 1) у створенні не передбачених законодавством України воєнізованих формувань; 2) участі у їх діяльності; 3) у створенні не передбачених законом збройних формувань; 4) участі у їх діяльності.

Під воєнізованими слід розуміти формування, які мають організаційну структуру військового типу, зокрема єдиноначальність, підпорядкованість і дисципліну, і в яких проводиться військова, стройова чи фізична підготовка.

Під збройними формуваннями слід розуміти воєнізовані групи, що незаконно мають на озброєнні придатну для використання вогнепальну, вибухову чи іншу зброю (примітки 1 і 2 до ст. 260 КК). Поняття зброї та озброєності ті самі, що і при характеристиці бандитизму.

З об'єктивної сторони цього злочину обов'язковою є незаконність створення воєнізованого або збройного формування. Відповідно до Конституції України, «на території України забороняється створення і функціонування будь-яких збройних формувань, не передбачених законом» (ч. 6 ст. 17 КК), «політичні партії та громадські організації не можуть мати воєнізованих формувань» (ч. 2 ст. 37 КК). Незаконними є воєнізовані формування, створення яких заборонено Конституцією України, а також воєнізовані та збройні формування, не передбачені законами України.

Під створенням не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань слід розуміти їх утворення (організацію, заснування). Створення незаконного воєнізованого або збройного формування може виражатися в різних діях, які призвели до його організації. Поняття створення злочинного формування подано при аналізі злочину, передбаченого ст. 255 КК.

Злочин вважається закінченим з моменту створення воєнізованого або збройного формування, навіть якщо не вчинено жодної дії, заради якої вони були створені. Якщо винному не вдалося створити воєнізоване або збройне формування, його дії слід кваліфікувати як незакінчений злочин, тобто готування або замах на створення відповідного формування.

Участь у діяльності не передбачених законом воєнізованих або збройних формувань вважається членство в таких формуваннях, перебування у їх складі та виконання будь-яких дій для їх успішного функціонування. Частина 1 і 2 ст. 260 КК передбачають відповідальність за участь у діяльності формування. Тому сам факт дачі згоди на вступ, як і вступ до воєнізованого або збройного формування, якщо особі не вдалося з причин, що не залежали від її волі, взяти участь у діяльності такого формування, слід кваліфікувати як замах на участь у діяльності воєнізованого або збройного формування.

Із суб'єктивної сторони ці злочини можуть бути вчинені лише з прямим умислом.

Суб'єкт злочину — будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку.

У частині 3 ст. 260 КК передбачено відповідальність за вчинення цього злочину за кваліфікуючих обставин, а саме: а) керівництво не передбаченим законом воєнізованим або збройним формуванням; б) їх фінансування; в) постачання їм зброї, боєприпасів, вибухових речовин чи військової техніки. Поняття керівництва злочинним формуванням дано при аналізі злочину, передбаченого ст. 255 КК. Злочин вважається закінченим з моменту вчинення дій, пов'язаних із керівництвом воєнізованим або збройним формуванням. Під фінансуванням незаконного воєнізованого або збройного формування слід розуміти забезпечення його грошима, валютними цінностями, коштовностями тощо. Під постачанням предметами слід розуміти їх надання, доставку тощо.

У частині 4 ст. 260 КК передбачено відповідальність за участь у складі воєнізованих або збройних формувань у нападі на

підприємства, установи, організації чи на громадян. Якщо такий напад призвів до загибелі людей чи інших тяжких наслідків, відповідальність настає за ч. 5 ст. 260 КК.

Відповідно до ч. 6 цієї статті звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка перебувала в складі зазначених формувань, за дії, передбачені частиною 1 або 2 цієї статті, якщо вона добровільно вийшла з такого формування і повідомила про його існування органи державної влади чи органи місцевого самоврядування. Добровільність означає остаточний вихід особи з різних мотивів зі злочинного формування з власної волі, за усвідомлення нею можливості й надалі брати участь у ньому.

Напад на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення (ст. 261 КК). Предметом цього злочину є об'єкти, на яких виготовляються, зберігаються, використовуються або якими транспортуються радіоактивні, хімічні, біологічні чи вибухонебезпечні матеріали, речовини, предмети.

Радіоактивні матеріали — це джерела іонізуючого випромінювання, ядерні матеріали та радіоактивні відходи.

Хімічні речовини — це речовини, безпосередня або опосередкована дія яких може призвести до загибелі або отруєння людей і (або) заподіяти шкоду довкіллю та майну. Біологічні речовини, матеріали — це такі речовини біологічного походження (біохімічні, біотехнологічні препарати, патогенні для людей і тварин мікроорганізми тощо), які можуть призвести до загибелі людей або тілесних ушкоджень і (або) заподіяти шкоду довкіллю та майну. Вибухонебезпечними вважаються матеріали, які внаслідок своїх фізико-хімічних властивостей здатні миттєво виділяти велику кількість кінетичної енергії, створювати високу температуру, утворювати отруйні гази, спричиняти пожежі та руйнування і цим становлять підвищену небезпеку для оточення.

Об'єктивна сторона цього злочину виражається у нападі на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення, вчиненому для захоплення, пошкодження або знищення цих об'єктів. Поняття нападу було подано при аналізі бандитизму.

Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується прямим умислом. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони злочину є мета — захоплення, пошкодження або знищення цих об'єктів. Під захопленням слід розуміти зайняття всієї або частини території вказаних об'єктів. Поняття пошкодження і знищення об'єктів розглянуті при аналізі складу злочину, передбаченого ст. 194 КК.

Суб'єкт злочину — особа, яка досягла 16-річного віку.

§ 3. Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами, вибуховими речовинами чи радіоактивними матеріалами

Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем (ст. 262 КК). Предметом цього злочину є вогнепальна зброя, бойові припаси, вибухові речовини, вибухові пристрої та радіоактивні матеріали. Вони мають бути придатними для використання за своїм цільовим призначенням. До вогнепальної зброї належать усі види бойової, спортивної, нарізної, мисливської (крім гладкоствольної мисливської) зброї, як серійно виготовленої, так і саморобної чи переробленої, для проведення пострілу з якої використовується сила тиску газів, що утворюється при згорянні вибухової речовини (пороху або інших спеціальних горючих сумішей). Бойові припаси — це патрони до нарізної вогнепальної зброї різних калібрів, артилерійські снаряди, бомби, міни, гранати, бойові частини ракет і торпед та інші вироби у зібраному вигляді, споряджені вибуховою речовиною і призначені для стрільби з вогнепальної зброї чи для виконання вибуху. До вибухових речовин належать порох, динаміт, тротил, нітрогліцерин та інші хімічні речовини, їх сполуки або суміші, здатні вибухати без доступу кисню. Вибухові пристрої — це саморобні чи виготовлені промисловим способом вироби одноразового застосування, спеціально підготовлені та за певних обставин здатні за допомогою використання хімічної, теплової, електричної енергії або фізичного впливу (вибуху, удару) створити вражаючі фактори — спричинити смерть, тілесні ушкодження чи істотну матеріальну шкоду — шляхом вивільнення, розсіювання або впливу токсичних хімічних речовин, біологічних агентів, токсинів, радіації, радіоактивного матеріалу, інших подібних речовин. Поняття радіоактивних матеріалів подано при аналізі злочину, передбаченого ст. 261 КК.

З об'єктивної сторони цей злочин може виражатися в таких формах: 1) викрадення; 2) привласнення; 3) вимагання; 4) заволодіння зазначеними предметами шляхом шахрайства.

Поняття викрадення, привласнення, вимагання, шахрайства, розбою або зловживання службовим становищем аналогічні відповідним

поняттям злочинів проти власності (статті 185, 186, 187, 189-191 КК). Однак, на відміну від злочинів проти власності, заподіяння матеріальної шкоди власності не є обов'язковою ознакою цього злочину.

Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується прямим умислом. На відміну від аналогічних посягань на власність, корисливий мотив і корислива мета не є обов'язковими ознаками цього злочину, його мотив і мета можуть бути різними.

Суб'єкт злочину: за умови викрадення, вимагання і розбою — будь-яка особа, яка досягла 14-річного віку, за умови привласнення і заволодіння шляхом шахрайства — особа, яка досягла 16-річного віку. Суб'єкт привласнення спеціальний, а саме особа, у правомірному віданні якої були зазначені вище предмети.

У частині 2 ст. 262 КК передбачено відповідальність за вчинення цього злочину повторно, за попередньою змовою групою осіб, а також заволодіння зброєю та іншими предметами шляхом зловживання службовою особою своїм службовим становищем.

У частині 3 ст. 262 КК встановлено відповідальність за дії, передбачені частиною 1 або 2 цієї статті, якщо вони вчинені організованою групою, шляхом розбою, вимагання, поєднаного з насильством, небезпечним для життя і здоров'я.

Незаконне поводження зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК)²⁹. Предметом злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК, є вогнепальна зброя (крім гладкоствольної мисливської), бойові припаси, вибухові речовини та вибухові пристрої. Він тотожний предмету злочину, передбаченого ч. 1 ст. 262 КК. Предмет злочину, передбаченого ч. 2 ст. 263 КК, — кинджали, фінські ножі, кастети чи інша холодна зброя. До холодної зброї належать предмети, які відповідають стандартним зразкам або історично виробленим типам зброї, чи інші предмети, що справляють колючий, колючо-ріжучий, рубаючий, роздроблюючий або ударний ефект (багнет, стилет, кинджал, арбалет, нунчаки, кастет тощо), конструктивно призначені для ураження живої цілі за допомогою м'язової сили людини або дії механічного пристрою.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК, полягає у носінні, зберіганні, придбанні, виготовленні, ремонті, передачі чи збуті вогнепальної зброї (крім гладкоствольної мисливської), бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв без передбаченого законом дозволу, а злочину, передбаченого ч. 2 цієї статті, — у носінні, виготовленні, ремонті або збуті кинджалів, фінських ножів, кастетів чи іншої холодної зброї без вказаного дозволу.

Носіння — це дія з переміщення зазначених предметів, їх транспортування особою безпосередньо при собі (в руках, одязі, сумці, спеціальному футлярі, транспортному засобі тощо). Зберігання — це заволодіння будь-яким із зазначених предметів, що перебувають не при особі, а в обраному нею місці. Придбання — це дії, пов'язані з набуттям цих предметів (за винятком викрадення, привласнення,

вимагання або заволодіння шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем) у результаті купівлі, обміну, привласнення знайденого, одержання в подарунок, на відшкодування боргу тощо. Виготовлення — це дії зі створення чи переробки будь-яких предметів, внаслідок чого вони набувають відповідних характеристик холодної чи вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин або вибухових пристроїв. Ремонт — це таке відновлення характеристик властивостей зазначених предметів шляхом заміни або реставрації зношених чи непридатних з інших причин частин, механізмів, усунення дефектів, поломок чи пошкоджень, налагодження нормального функціонування різних частин і механізмів, унаслідок якого ці предмети стають придатними до використання за цільовим призначенням. Передача — це надання цих предметів іншій особі у володіння, для тимчасового зберігання чи використання за цільовим призначенням. Збут — це передача їх іншій особі шляхом продажу, обміну, дарування, сплати боргу тощо.

Злочин має місце лише за умови, що зазначені дії вчинюються без передбаченого законом дозволу, тобто є незаконними.

Із суб'єктивної сторони ці злочини можуть бути вчинені лише з прямим умислом, їх мета і мотив можуть бути різними.

Суб'єктом злочинів може бути будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку.

У частині 3 ст. 263 КК встановлено, що звільняється від кримінальної відповідальності особа, яка вчинила злочин, передбачений частиною 1 або 2 цієї статті, якщо вона добровільно здала органам влади зброю, бойові припаси, вибухові речовини або вибухові пристрої. Під добровільною здачею слід розуміти повну, за власною волею, незалежно від мотивів, здачу цих предметів органам влади при усвідомленні особою фактичної можливості подальшого безкарного продовження вчинення злочину.

Недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів (ст. 264 КК). Предметом цього злочину є вогнепальна зброя і бойові припаси. Їх поняття дано при аналізі злочину, передбаченого ст. 262 КК. Проте предметом цього злочину може бути і гладкоствольна мисливська зброя, і бойові припаси до неї.

Об'єктивна сторона злочину — недбале зберігання вогнепальної зброї або бойових припасів, якщо це спричинило загибель людей або інші тяжкі наслідки.

Недбале зберігання може бути вчинено як шляхом дії, так і бездіяльності (наприклад, зброя передається малолітньому для гри чи не розряджається після полювання).

Із суб'єктивної сторони злочин характеризується умислом або необережністю щодо самої дії або бездіяльності, але до наслідків можлива тільки необережна форма вини.

Суб'єктом злочину може бути особа, яка досягла 16-річного віку.

Незаконне поводження з радіоактивними матеріалами (ст. 265 КК). Предметом цього злочину є радіоактивні матеріали, їх поняття дано при аналізі злочину, передбаченого ст. 261 КК.

Об'єктивна сторона злочину полягає у незаконному (без передбаченого законом дозволу) придбанні, носінні, зберіганні, використанні, передачі, видозмінненні, знищенні, розпиленні, руйнуванні радіоактивних матеріалів. Для відповідальності достатньо вчинення однієї з цих дій.

Поняття придбання, носіння і зберігання подано при аналізі злочину, передбаченого ст. 263 КК. Під використанням радіоактивних матеріалів слід розуміти їх застосування або користування ними. Передача радіоактивних матеріалів аналогічна за своїм змістом цьому поняттю у ст. 263 КК. Видозмінення радіоактивних матеріалів — це внесення до них будь-яких змін. Знищення радіоактивних матеріалів — це приведення їх до непридатного стану. Розпилення — це дії, які розсіюють (розносять) радіоактивні матеріали у повітрі найдрібнішими частинками. Руйнування означає пошкодження предметів, у яких є радіоактивні речовини або ядерні матеріали.

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони злочину є поводження з радіоактивними матеріалами без передбаченого законом дозволу.

Суб'єктивна сторона характеризується прямим умислом. Мотив і мета можуть бути різними.

Суб'єктом цього злочину може бути будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку.

У частині 2 ст. 265 КК встановлено відповідальність за незаконне поводження з радіоактивними матеріалами, вчинене з метою спричинення загибелі людей, шкоди здоров'ю людей, майнової шкоди у великому розмірі або значного забруднення довкілля.

У частині 3 ст. 265 КК встановлено відповідальність за дії, передбачені частиною 1 або 2 цієї статті, вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони спричинили загибель людей, майнову шкоду у великому розмірі, значне забруднення довкілля чи інші тяжкі наслідки.

Майнова шкода вважається заподіяною у великому розмірі, якщо прямі збитки становлять суму, яка в триста і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян (примітка до ст. 265 КК).

Незаконне виготовлення ядерного вибухового пристрою чи пристрою, що розсіює радіоактивний матеріал або випромінює радіацію (ст. 265¹ КК). Предметом цього злочину є ядерний вибуховий пристрій чи пристрій, що розсіює радіоактивний матеріал або випромінює радіацію і може через свої властивості спричинити загибель людей, шкоду здоров'ю людей, майнову шкоду у великому розмірі або значне забруднення довкілля.

Поняття вибухового пристрою та радіоактивного матеріалу подано при аналізі злочинів, передбачених статтями 261 та 262 КК.

Під пристроєм, що розсіює радіоактивний матеріал або випромінює радіацію, слід розуміти такий виготовлений виріб, який спеціально підготовлений та здатний розсіювати радіоактивний матеріал або випромінювати радіацію і може через свої властивості спричинити загибель людей, шкоду здоров'ю людей, майнову шкоду у великому розмірі або значне забруднення довкілля.

Об'єктивна сторона злочину виражається у незаконному виготовленні предмета цього злочину.

Поняття незаконного виготовлення предмета злочину подано при аналізі злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом. Мотив і мета злочину можуть бути різними.

Суб'єктом злочину може бути будь-яка особа, що досягла 16-річного віку.

У частині 2 ст. 265 КК передбачено відповідальність за незаконне виготовлення предмета цього злочину, вчинене з метою спричинення загибелі людей, шкоди здоров'ю людей, майнової шкоди у великому розмірі або значного забруднення довкілля.

У частині 3 ст. 265 КК встановлена відповідальність за дії, передбачені частиною 1 або 2 цієї статті, вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони спричинили загибель людей, майнову шкоду у великому розмірі, значне забруднення довкілля чи інші тяжкі наслідки.

Поняття майнової шкоди у великому розмірі визначено у примітці до ст. 265 КК.

Погроза вчинити викрадення або використати радіоактивні матеріали (ст. 266 КК). Предметом злочину є радіоактивні матеріали, їх поняття подано при аналізі злочину, передбаченого ст. 261 КК.

Об'єктивна сторона злочину виражається у погрозі вчинити викрадення радіоактивних матеріалів для примушення фізичної або юридичної особи, міжнародної організації або держави вчинити будь-яку дію або утриматися від неї, якщо були підстави побоюватися здійснення цієї погрози.

Об'єктивна сторона злочину, передбаченого ч. 2 ст. 266 КК, полягає у погрозі використати радіоактивні матеріали для спричинення загибелі людей або інших тяжких наслідків, якщо були підстави побоюватися здійснення цієї погрози. Злочин вважатиметься закінченим, якщо стало відомо про погрозу, тобто з того моменту, коли та чи інша особа сприйняла погрозу.

Суб'єктивна сторона цих злочинів характеризується прямим умислом. Обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони злочинів є спеціальна мета, а саме: примусити фізичну або юридичну особу, міжнародну організацію або державу вчинити будь-яку дію або утриматися від неї, або мета — спричинити загибель людей або інші тяжкі наслідки.

Суб'єкт злочинів — будь-яка особа.

§ 4. Порушення різних правил, що забезпечують громадську безпеку²¹

Порушення правил поводження з вибуховими, легкозаймистими та їдкими речовинами або радіоактивними матеріалами (ст. 267 КК). Предметом злочину є вибухові речовини та радіоактивні матеріали. Їх поняття дано при аналізі злочинів, передбачених статтями 261 і 262 КК.

Об'єктивна сторона злочину полягає у порушенні правил безпечного поводження з вибуховими речовинами або радіоактивними матеріалами: правил зберігання, використання, обліку, перевезення цих предметів або інших правил поводження з ними, а також незаконному пересиланні цих речовин чи матеріалів поштою або вантажем, якщо це порушення створило небезпеку загибелі людей або настання інших тяжких наслідків. Порушення правил поводження з вибуховими речовинами або радіоактивними матеріалами може бути вчинено як шляхом дії, так і бездіяльності.

Правила зберігання вибухових речовин та радіоактивних матеріалів передбачають заходи, спрямовані на забезпечення їх фізичної цілісності від протиправних дій фізичних осіб та утримання їх у безпечному стані. Правила використання встановлюють безпечні способи їх застосування, а правила обліку вимагають контролю за їх рухом, своєчасною фіксацією їх надходження, реєстрацією (документуванням) видачі, витратання і повернення тощо. Правила перевезення вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів передбачають їх безпечне пере-міщення різними видами транспорту, а інші правила поводження з цими предметами регулюють безпечні способи виготовлення, випробування, знищення тощо цих предметів.

Незаконне пересилання цих речовин чи матеріалів поштою або вантажем означає їх відправлення для доставки в певне місце. Пересилання вантажем вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів можливе лише з дозволу органів транспорту із дотриманням відповідних правил безпеки.

Порушення правил поводження тягне кримінальну відповідальність лише у разі, якщо ці порушення створили небезпеку загибелі людей або настання інших тяжких наслідків.

Із суб'єктивної сторони порушення правил поводження з вибуховими речовинами чи радіоактивними матеріалами може бути вчинено як умисно, так і з необережності. Незаконне пересилання цих речовин чи матеріалів поштою або вантажем можливе лише з прямих умислом. Щодо створення небезпеки загибелі людей або настання інших тяжких наслідків вина може бути тільки необережною.

Суб'єкт злочину — спеціальний: особа, яка має дозвіл на поводження з цими предметами та у зв'язку з цим зобов'язана дотримуватися правил безпеки поводження з ними.

Суб'єктом незаконного пересилання поштою або вантажем вибухових, легкозаймистих та їдких речовин або радіоактивних матеріалів може бути будь-яка особа.

У частині 2 ст. 267 КК передбачено відповідальність за ті самі діяння, а також за незаконне пересилання поштою або багажем легкозаймистих або їдких речовин, якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки.

Порушення вимог режиму радіаційної безпеки (ст. 267 КК). Предметом цього злочину є продукти харчування рослинного і тваринного походження, промислова або інша продукція, тварини, риба, рослини або будь-які інші предмети, для переміщення яких за межі зони відчуження чи зони обов'язкового відселення необхідні передбачені законом дозвіл або проведення дозиметричного контролю. При цьому не має значення, чи радіаційно забруднений предмет, чи ні.

Поняття зони відчуження та зони безумовного (обов'язкового) відселення як видів зон радіоактивного забруднення територій, перелік органів, що здійснюють радіаційний контроль у цих зонах, передбачені в Законі України «Про режим території, що зазнала радіоактивного забруднення внаслідок Чорнобильської катастрофи» від 27 лютого 1991 р. (зі змінами та доповненнями)¹.

У статті 2 Закону визначено:

¹1) зона відчуження — це територія, з якої проведено евакуацію населення в 1986 р.;

2) зона безумовного (обов'язкового) відселення — це територія, що зазнала інтенсивного забруднення довго живучими радіонуклідами.

Об'єктивна сторона злочину виражається у переміщенні за межі зони відчуження чи зони безумовного (обов'язкового) відселення без отримання передбаченого законом дозволу або проведення дозиметричного контролю предмета даного злочину.

Під переміщенням предмета злочину слід розуміти зміну його місцезнаходження — зони відчуження чи зони безумовного (обов'язкового) відселення — на інше місце, розташоване за межами вказаних зон.

Переміщення предмета злочину здійснюється з порушенням встановленого порядку, а саме без отримання передбаченого законом дозволу або проведення дозиметричного контролю.

Способи вчинення злочину можуть бути різними.

Злочин визнається закінченим з моменту переміщення його предмета за межі зони відчуження чи зони безумовного (обов'язкового) відселення.

Розділ XI Злочини проти громадської безпеки

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом. Мотив і мета можуть бути різними.

Суб'єкт злочину — за частинами 1-3 ст. 267 КК — будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку, за ч. 4 — тільки службова особа або особа, яка вчинила злочин, передбачений ст. 267 КК, повторно, а також якщо злочин спричинив загибель людей або інші тяжкі наслідки.

У частині 2 ст. 267 КК передбачено відповідальність за придбання з метою використання або збуту предмета злочину, якщо факт його походження із зони відчуження чи зони безумовного (обов'язкового) відселення заздалегідь відомий винній особі. Поняття придбання та збуту предмета злочину визначені при аналізі злочину, передбаченого ч. 1 ст. 263 КК. Під використанням предмета злочину слід розуміти його застосування, користування ним.

У частині 3 ст. 267 КК передбачено відповідальність за дії, передбачені ч. 1 цієї статті, вчинені з метою збуту, або збут предметів, визначених у ч. 1 цієї статті.

У частині 4 ст. 267 КК встановлено відповідальність за дії, передбачені частинами 1, 2 або 3 цієї статті, вчинені службовою особою або повторно, а також якщо вони спричинили загибель людей або інші тяжкі наслідки.

Незаконне ввезення на територію України відходів і вторинної сировини (ст. 268 КК). Предметом цього злочину є відходи і вторинна сировина та речовини або матеріали, що належать до категорії небезпечних відходів, заборонених до ввезення.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про відходи» від 5 березня 1998 р. (з змінами, внесеними згідно із Законом від 7 березня 2002 р.)¹, відходи — це будь-які речовини, матеріали і предмети, які утворюються у процесі людської діяльності і не мають подальшого використання за місцем утворення чи виявлення та яких їх власник повинен позбутися шляхом утилізації чи видалення. Деякі (окремі) види відходів виступають як вторинна сировина — це залишки сировини, матеріалів і напівфабрикатів, що утворюються у процесі виробництва, або залишки предметів споживання та їх тари, придатні для подальшого використання.

Порядок ввезення в Україну окремих видів відходів встановлюється Кабінетом Міністрів України. Ввезення на територію України чи транзит через її територію відходів можливий лише у разі надання відповідного дозволу.

Небезпечні відходи — це відходи, що мають такі фізичні, хімічні, біологічні чи інші небезпечні властивості, які створюють або можуть створити значну небезпеку для навколишнього природного середовища і здоров'я людини та які потребують спеціальних методів і засобів поводження з ними. Перелік небезпечних відходів, які забороняються до ввезення, затверджує Кабінет Міністрів України.

Розділ XI Злочини проти громадської безпеки

Об'єктивна сторона злочину полягає у ввезенні на територію України чи транзиті через її територію: відходів або вторинної сировини без належного дозволу, речовин або матеріалів, що належать до категорії небезпечних відходів, які забороняються до ввезення.

Ввезення на територію України предмета — це його переміщення через кордон України. Транзит відходів — це безперервне перевезення відходів від одного кордону національної території до іншого без зберігання, за винятком зберігання, зумовленого технологічним процесом перевезення відходів.

Злочин вважається закінченим із моменту перетину вантажу з відходами або вторинною сировиною кордону України.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом.

Суб'єкт злочину — будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку.

Незаконне перевезення на повітряному судні вибухових або легкозаймих речовин (ст. 269 КК). Предметом цього злочину є вибухові та легкозаймисті речовини. Поняття вибухових речовин подано при аналізі злочину, передбаченого ст. 262 КК.

Легкозаймісті речовини — це вогнебезпечні речовини, які здатні самозайматися або легко спалахувати і цим спричинити або посилювати пожежу.

Об'єктивна сторона злочину полягає у незаконному перевезенні на повітряному судні зазначених речовин. Перевезення цих речовин означає їх транспортування, доставку повітряним судном. Поняття повітряного судна подано у ч. 2 ст. 15 Повітряного кодексу (ПК) України.

Незаконним вважається перевезення на повітряному судні цих речовин без відповідного дозволу (ст. 63 ПК України) або перевезення таких вибухових чи легкозаймих речовин, які не підлягають транспортуванню на повітряних суднах (ст. 75 ПК України).

Суб'єктивна сторона цього злочину характеризується прямим умислом.

Суб'єкт злочину — будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку.

У частині 2 ст. 269 КК передбачено відповідальність за цей злочин, якщо він спричинив загибель людей чи інші тяжкі наслідки.

Порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки (ст. 270 КК). Об'єктивна сторона цього злочину полягає у порушенні встановлених законодавством вимог пожежної безпеки, якщо воно спричинило виникнення пожежі, якою заподіяно шкоду здоров'ю людей або майнову шкоду у великому розмірі. Порушення встановлених законодавством вимог пожежної безпеки може бути вчинено шляхом як дії, так і бездіяльності. Під встановленими законодавством вимогами пожежної безпеки слід розуміти положення, які передбачають норми і правила щодо запобігання виникненню пожеж. Вимоги пожежної безпеки визначають стандарти, паспорти, норми, правила, положення, інструкції.

Відповідальність за ст. 270 КК настає лише тоді, коли порушення вимог пожежної безпеки спричинило виникнення пожежі, якою заподіяно шкоду здоров'ю людей або майнову шкоду у великому розмірі. Пожежа — це неконтрольоване горіння предметів поза спеціальним вогнищем, що створює безпосередню небезпеку для життя людей.

Об'єктивною ознакою об'єктивної сторони злочину є наслідки: шкода здоров'ю людей або майнова шкода у великому розмірі. Шкода здоров'ю людей — заподіяння середньої тяжкості тілесних ушкоджень одній або більше особам. Відповідно до примітки до ст. 270 КК, майнова шкода вважається заподіяною у великих розмірах, якщо прями збитки становлять суму, яка в триста й більше разів перевищує нео-податковуваний мінімум доходів громадян.

Суб'єктивна сторона злочину щодо порушення вимог пожежної безпеки — може бути як умисел, так і необережність, а щодо наслідків (шкоди здоров'ю людей або майнової шкоди) — лише необережність.

Суб'єктом злочину може бути будь-яка особа, яка досягла 16-річного віку.

У частині 2 ст. 270 КК передбачено відповідальність за те саме діяння, якщо воно спричинило загибель людей, майнову шкоду в особливо великому розмірі або інші тяжкі наслідки. Майнова шкода вважається заподіяною в особливо великих розмірах, якщо прями збитки становлять суму, яка в тисячу й більше разів перевищує нео-податковуваний мінімум доходів громадян (примітка до ст. 270 КК).

Контрольні запитання

1. Проведіть розмежування злочинів проти громадської безпеки від злочинів, що становлять небезпеку для життя і здоров'я людини.

2. У яких складах злочинів проти громадської безпеки зброя є предметом злочину, а в яких — засобом вчинення злочину?

3. За створення яких стійких злочинних об'єднань передбачена відповідальність у розділі IX Особливої частини КК?

Розмежуйте бандитизм і розбій.

4. Як визначені в законодавстві терміни: «тероризм», «терористична діяльність», «терористичний акт», «терорист», «терористичні злочини»?

5. Чим відрізняється за об'єктивними і суб'єктивними ознаками викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем від аналогічних дій як злочинів проти власності?

6. У чому різниця між незаконним поводженням зі зброєю, бойовими припасами або вибуховими речовинами (ст. 263 КК) і незаконним поводженням з радіоактивними матеріалами (ст. 265 КК)?

7. За порушення яких правил і за яких умов настає кримінальна відповідальність як за злочини проти громадської безпеки?

8. У чому полягає різниця між незаконним поводженням з пред-метами, що становлять підвищену небезпеку для оточення, і порушеннями правил поводження з ними?

9. У яких нормах розділу IX Особливої частини КК передбачені спеціальні підстави звільнення від кримінальної відповідальності, у чому їх суть і відмінність від добровільної відмови від злочину?

⁷⁰ Докладніше див.: Тішків В. П. Уголовно-правовая охрана общественной безопасности [Текст] / В. П. Тішків. - Харьков, 1981.

Розділ XI Злочини проти громадської безпеки

Розділ XI Злочини проти громадської безпеки